

Co-funded by
the European Union

Merkezi Aziýadaky ýokary okuw mekdepleri tegelek ykdysadyýet modullaryny girizmek üçin hereket meýilnamasy

WP2 / D 2.4

2024-nji ýylyň 20-nji oktýabry

**Gaýtadan işlemek tapgyrly ykdysadyýet we durnukly ösüş boýunça
innowasion okuw maksatnamalaryny we modullaryny işläp
taýýarlamak**

101129169

Hyzmatdaşlar :

Fachhochschule
des Mittelstands

Co-funded by
the European Union

Оглавление

1. Giriş	3
2. Strategik hereketler.....	4
CE üçin aýdyň görüş we strategiýa.....	4
Uniwersitet şäherçesiniň işine giriş.....	5
Talyplary CE okuwyna we çärelerine çekmek.....	5
Aýratmak we jemgyýetçilik gatnaşygy	6
3. Ýokary bilimiň integrasiýasy	7
Galyndylary dolandyrmagyň giňişleýin okuwlyryny ösdürmek	7
Plastik we elektroniki galyndylar boýunça talyplaryň tegelek ykdysadyýet taslamalaryna goldaw	8
Tegelek ykdysadyýet maglumatlary we çeşme platformasyny döretmek....	8
Tegelek ykdysadyýeti (CE) ýokary bilim meýilnamalaryna goşmak üçin ýurt boýunça hereket meýilnamasy	9
4. Gyzyklanýan taraplar bilen hyzmatdaşlyk.....	12
Döwlet edaralary bilen gatnaşygy güýçlendiriş.....	12
Esasy pudaklarda esasy bazar oýunçylaryny çekmek.....	13
Kiçi we orta kärhanalara goldaw (KOK)	13
Jemgyýetçilik guramalaryň we okuw jaýlarynyň roluny ýokarlandyrmak	14
Sarp edijiler we üpjünçilik zynjyrlary bilen gatnaşygy güýçlendirmek	15
Jemleme.....	17

Co-funded by
the European Union

1. Giriş

Tegelek ykdysadyýete global geçiş (CE) adaty çyzykly ykdysady modeliň “al, ýasamak, gaýtadan işlemek” sebäpli döreyän daşky gurşaw, sosial we ykdysady kynçylyklara möhüm jogap berýär. Çeşmeleriň azalmagy, galyndylaryň emele gelmegi we daşky gurşawyň zaýalanmagy dünýädäki ykdysadyýetleriň durnuklylygyna howp salmagyny dowam etdirýärkä, DE ýörelgelerini kabul etmek durnuklylyga özgerdiji ýol hödürleýär. Bu nukdaýnazardan, ýokary bilim edaralarynyň (HEI) bilim, gözleg we innowasiýa täsirlerini artdyrmak arkaly DE-e geçmeginiň özboluşly mümkinçilik bar.

Merkezi Aziýada sebitiň serişde talap edýän pudaklara garaşlylygy, çalt şäherleşmegi we ösýän daşky gurşaw basyşy sebäpli tegelek ykdysadyýete zerurlyk has möhümdir. DE ýörelgelerini amallaryna, akademiki meýilnamalaryna we hyzmatdaşlygyna ornaşdyrmak bilen, uniwersitetler ähli pudaklarda durnukly tejribäniň ösmegine itergi berip, üýtgeşmeleriň esasy hereketlendirijisi bolup bilerler. Bu diňe bir daşky gurşawy goramaga kömek etmän, eýsem serişdeleriň netijeliligini ýokarlandyrmak, innowasiýa we durnuklylyk arkaly ykdysady ösüşi hem goldaýar.

Bu hereket meýilnamasy, Merkezi Aziýanyň uniwersitetlerinde tegelek ykdysadyýet ýörelgelerini durmuşa geçirmek üçin strategiki esas döretmegi maksat edýär. DE-ni okuw meýilnamalaryna, uniwersitet şäherçesindäki amallara, okuwçylaryň gatnaşmagyna we gözleg başlangyçlaryna goşmak üçin amaly teklipleri berýär. Mundan başga-da, meýilnama sebit derejesinde DE-e hemmetaraplaýyn geçmegi ýeňilleşdirmek üçin uniwersitetleriň, döwlet edaralarynyň, işewürleriň we raýat jemgyýetiniň arasyndaky hyzmatdaşlygyň möhümdigini nygtaýar. Bu meýilnamany kabul etmek bilen Merkezi Aziýanyň uniwersitetleri geljekki nesilleri 21-nji asyryň ekologiki we ykdysady kynçylyklaryny ýeňip geçmäge taýýarlap, durnukly ösüşiň öndebaryjy nusgalaryna öwürlip bilerler.

2. Strategik hereketler

CE üçin aýdyň görüň we strategiýa

Tegelek ykdysadyýetiň (CE) ýörelgeleriniň uniwersitetde üstünlikli birleşmegini üpjün etmek üçin ýolbaşçylar üçin bu maksada anyk we institusional ygrarlylygy kesgitlemek möhümdir. Bu ygrarlylyk, strategiki gözyetimden başlap, akademiki meýilnamalara, gözleg işlerine we uniwersitet şäherçesiniň amallaryna çenli ähli derejelerde öz beýany tapmalydyr. Şeýlelik bilen, uniwersitet özüni durnukly ösüş ugrunda öňdebaryjy edip görkezip biler we talyplaryny global ekologiýa meselelerini çözmäge taýýarlar.

Hereketler:

- 1. Uniwersitetiň çäginde CE integrasiýa strategiýasyny işläp düzmek we ýaýratmak** Birinji ädim, institutda CE ýörelgelerini öz içine alyan giňişleýin strategiýany döretmekdir. Bu strategiýa, CE düşüňjeleriniň okuw meýilnamasyna nähili giriziljekdigini, gözlegleriň netijesinde öňe sürüljekdigini we uniwersitetiň gündelik işlerinde ulanyljakdygyny görkezmeli. İşlenip düzülen strategiýa, ähli gyzyklanýan taraplara, şol sanda mugallymlara, işgärlere, talyplara we daşarky hyzmatdaşlara aýdyň habar berilmelidir. Bu, uniwersitetiň aýlaw ykdysadyýetiniň ýörelgelerine ygrarlylygy barada umumy düşünje berer we bilelikdäki tagallalar üçin esas döreder.
- 2. CE integrasiýasy üçin anyk maksatlary we möhletleri kesgitlemäge** Indiki möhüm ädim, dürli fakultetlerde we bölümlerde CE ýörelgelerini birleşdirmegiň anyk, ölçenip boljak maksatlaryny we möhletlerini kesgitlemekdir. Bu maksatlar, CE bilen baglanyşykly täze kurslary ösdürmegi, CE mowzuklaryny bar bolan okuw meýilnamalaryna girizmegi, dersara gözlegleri höweslendirmegi we uniwersitet şäherçesinde durnuklylyk tejribesini durmuşa geçirmegi öz içine alyp biler. Belli bir möhletleri kesgitlemek, ösüşi gözegçilikde saklamaga we zerur bolanda sazlamaga mümkinçilik berýän prosesi yzarlamaga kömek edýär.

Mundan başga-da, ähli fakultetlerde CE ýörelgeleriniň birleşmegini utgaşdyrjak ýörite topar dörediň. Dersara hyzmatdaşlygy ösdürmek üçin iş toparynyň dürli bölümleriň wekillerini (meselem, in engineeringenerçilik, ykdysadyýet, daşky gurşaw ylmylary) öz içine alýandygyna göz ýetiriň.

- 3. Milli durnukly ösüş syýasatlaryna we sebitleýin CE maksatlaryna laýyk gelmek** Uniwersitetiň strategiýasynyň has giň milli we sebitleýin aýlaw ykdysadyýeti başlangyçlary bilen utgaşmagy möhümdir. Şeýle etmek bilen, uniwersitet diňe bir durnuklylygy ýokarlandyrmak üçin hökümetiň edýän tagallalaryny goldamak bilen çäklenmän, eýsem maliýeleşdirmek, hyzmatdaşlygy we CE başlangyçlaryna goldaw bermek mümkinçiligini hem artdyryr. Bu strategiýa, missiýanyň beýany, syýasat çarçuwasy we uzak möhletleýin ösüş meýilnamalary ýaly uniwersitetiň esasy strategiki resminamalarynda öz beýany tapmalydyr. Bu, CE ýörelgeleriniň geljekdäki kararlara we maýa goýumlaryna ýolbaşçylyk edip, edaranyň esasy şahsyýetine we maksadyna ornaşmagyny üpjün edýär.

Co-funded by
the European Union

Uniwersitet şäherçesiniň işine giriş

Durnuklylyga we tegelek ykdysadyýete hakyky ygrarlylygy görkezmek üçin uniwersitetler uniwersitet şäherçesiniň işlerine CE ýörelgelerini birleşdirmeli. Şeýle üýtgeşmeler, uniwersitetleri durnukly ösüş ugrunda görelde edip, talyplar, işgärler we beýlekiler üçin görnükli görelde bolup biler.

Hereketler:

- **Galyndylary azaltmak:** Uniwersitetler uniwersitet şäherçesinde ulanylýan materiallary azaltmak, gaýtadan ulanmak we gaýtadan işlemek üçin galyndylary dolandyrmak strategiýalaryny durmuşa geçirip bilerler. Munuň içine organiki galyndylary kompostlamak, bir gezeklik plastmassany ulanmagy azaltmak we toplumlaýyn gaýtadan işlemek meýilnamalaryny durmuşa geçirmek bolup biler.
- **Energiýa netijeliligi:** Mekdepler gaýtadan dikeldilýän energiýany ulanmagy ileri tutup bilerler, energiýa tygşytlýan tehnologiýalar bilen binalary täzeden gurup bilerler we energiýa sarp edilişini azaltmak üçin işgärleriň we okuwçylaryň arasynda özüni alyp barşyň üýtgemegine itergi berip bilerler.
- **Suwy tygşytlamak:** Az akymly kranlar, akylyly suwaryş ulgamlary we ýagşy suwlaryny ýygnamak ýaly suw tygşytlýyş tehnologiýalary uniwersitet şäherçesiniň işine goşulyp bilner. Bu suwuň sarp edilişini azaldar we jogapkärli serişdeleri dolandyrmaga kömek eder.
- **Durnukly satyn almalar:** Uniwersitetler ekologiýa taýdan arassa önümleri we hyzmatlary satyn almagy ileri tutýan syýasatlary durmuşa geçirip bilerler. Bu gaýtadan işlenen materiallary, ekologiýa taýdan arassa önümleri we durnukly gurluşyk materiallaryny satyn almagy öz içine alýar.
- **Resurslary dolandyrmak:** Kagyz ulanylyşyny azaltmak, energiýa we suw sarp edilişini hasaba almak üçin akylyly hasaplaýjylary oturtmak we optimizasiýa üçin galyndy akymalaryna gözegçilik etmek üçin durnukly çeşmeleri dolandyrmak amala aşyrylyp bilner.
- **Gaýtadan işlemek maksatnamalary:** Gaýtadan işlemek ýygnamak nokatlaryny, habarlylyk kompaniýalaryny we galyndylary dogry tertipleşdirmek boýunça okuwlary üpjün etmek arkaly uniwersitetde gaýtadan işlemek programmasy döredilip bilner.

Talyplary CE okuwyna we çärelerine çekmek

Durnuklylyk medeniýetini ösdürmek we talyplaryň aýlaw ykdysadyýetine (CE) düşünişini çuňlaşdyrmak üçin uniwersitetler talyplary CE bilen baglanyşykly çärelere işjeň çekmeli. Şeýle gatnaşmak diňe bir habarlylygy ýokarlandyrmak, eýsem okuwçylara hakyky durmuşda durnuklylyk meselelerini çözmekde tejribe berer.

Hereketler:

- **CE bilen baglanyşykly talyp guramalaryny ýa-da klublaryny tanşdyrmak.** Talyplary tegelek ykdysadyýet (CE) tejribesine işjeň çekmek üçin uniwersitetler CI-e gönükdirilen talyp klublaryny ýa-da yzygiderli ösüş barada çäreleri, seminarlary we çekişmeleri yzygiderli geçirýän guramalary döredip bilerler. Şeýle klublar okuwçylara durnuklylyk ýarmakalary, innowasiýa kynçylyklary we daşky gurşawy goramak kompaniýalary ýaly başlangyçlary guramak arkaly DE ýörelgelerini öwrenmek we

Co-funded by
the European Union

ulanmak üçin platforma üpjün edýär. Bu wakalaryň töwereginde jemgyýet gurmak bilen, talyplar dürli durnuklylyk meselelerine we mümkin bolan çözütlere sezewar bolýarlar. Mundan başga-da, uniwersitetler okuwçylary galyndylary barlamak, uniwersitet şäherçesindeki gaýtadan işlemek programmalary ýa-da ýerli guramalar bilen hyzmatdaşlyk ýaly amaly taslamalarda işlemäge höweslendirip bilerler. Bu taslamalar okuwçylara teoretiki bilimlerini hakyky durmuş ýagdaýlaryna ulanmak arkaly SE praktikasyna has çuňňur düşünmäge kömek edýär. Mysal üçin, talyplar ýerli kärhanalar bilen galyndylary azaltmak ýa-da ekologiýa taýdan arassa önümleri döretmek strategiýalaryny işläp düzüp bilerler we şeýlelik bilen akademiki okuw ýemgyýetiň peýdasyna göze görnüp duran netijeler bilen baglanyşdyryp bilerler.

- **Taslama esasly okuw mümkinçiliklerini ösdüriş we höweslendiriş.**

Talyplaryň okuwyny güýçlendirmek we Tegelek Ykdysadyýetiň (CE) hakyky ulanylyşyna sezewar etmek üçin uniwersitetler taslama esasly okuw mümkinçiliklerini hödürlemek üçin ýerli kärhanalar, häkimlikler we girdeji gazanmaýanlar bilen hyzmatdaşlyk edip bilerler. Bu hyzmatdaşlygyň üsti bilen, talyplar galyndylary dolandyrmak, çeşmeleriň netijeliligi we durnukly önümçilik ýaly möhüm DE meseleleriniň üstünde işläp bilerler, akademiki bilimlerini amaly meseleleri çözmek üçin ulanyp bilerler. Bu hyzmatdaşlyk, şeýle hem, talyplara dürli pudaklarda CE çözümlerini durmuşa geçirmekde tejribe toplamaga we tejribe toplamaga kömek edýär.

Mundan başga-da, uniwersitetler uniwersitet şäherçesindeki galyndylary azaltmak, energiýa sarp edilişini optimallaşdyrmak ýa-da ýaşyl önümler döretmek ýaly belli meseleleriň çözümlerini taýýarlamak tabşyrylan kurslara CE taslamalaryny goşup bilerler. Bu çemeleşme, okuwçylara diňe bir teoretiki düşüňjeleri öwrenmäge däl-de, eýsem synp okuw bilen önümçilik tejribesiniň arasyndaky boşlugy aradan aýyrýan hakyky durmuş senariýalarynda hem ulanmaga mümkinçilik berýär. Mysal üçin, uniwersitet şäherçesinde ýapyk görnüşli gaýtadan işlemek ulgamlaryny döretmek ýa-da ýerli CE strategiýalaryny işläp düzmek üçin şäher işgärleri bilen hyzmatdaşlygy öz içine alýar.

Talyplaryň tegelek ykdysadyýet (CE) başlangyçlaryna gatnaşmagyny hasam höweslendirmek üçin uniwersitetler stipendiýa, grant ýa-da CE bilen baglanyşykly gözleg taslamalary, jemgyýetçilik bilen habarlaşmak ýa-da CE innowasiýa çözümleri üçin ýörite baýraklar berip bilerler. Maliýe goldawyny bermek bilen, uniwersitetler okuwçylary daşky gurşaw meseleleriniň amaly çözümleriniň gözlegine gönükdirilen durnuklylyk temalaryna has çuňňur öwrenmäge höweslendirýärler. Mundan başga-da, uniwersitetler talyplara hakyky durmuşda durnuklylyk meselelerini çözmäge gönükdirilen pikirlerini we çözümlerini hödürlemäge mümkinçiligi bolan CE ýa-da innowasiýa kynçylyk ýaryşlaryny geçirip bilerler.

Aýratmak we jemgyýetçilik gatnaşygy

Durnuklylykda öňdebaryjy orny eýelemek üçin uniwersitetler wagyz-nesihat we hyzmatdaşlyk arkaly giň halk bilen işjeň gatnaşmaly. Jemgyýetiň habardarlygyny we hyzmatdaşlygyny ösdürmek bilen uniwersitetler ýerli we sebitleýin aýlaw ykdysadyýetine geçmegiň tarapdary bolup bilerler.

Co-funded by
the European Union

Uniwersitetler akademikler, pudak ýolbaşçylary, syýasatçylar we halk köpçüligi bilen durnuklylyk meselelerini ara alyp maslahatlaşmak üçin konferensiýalar, seminarlar we seminarlar geçirip biler. Bu wakalar innowasiýalary, üstünlik hekaýalaryny we gözleg netijelerini paýlaşmak we tegelek ykdysadyýet tejribesine bilelikdäki çemeleşmeleri öňe sürmek üçin platforma üpjün edip biler.

Uniwersitetler durnukly ösüş we aýlaw ykdysadyýeti (CE) tejribelerinde gazananlaryny habar bermek üçin sosial media, bloglar we habar beriş serişdeleri ýaly media kanallaryny ulanyp bilerler. Bu kanallar arkaly üstünlik hekaýalaryny, innowasiýa gözleglerini we öňdebaryjy tejribäni paýlaşmak bilen uniwersitetler durnuklylyk boýunça lider hökmünde abraýyny artdyrmaga mümkinçilik alýarlar. Bu platformalaryň ulanylmagy, habardarlygy ýokarlandyryp we beýleki guramalara DE başlangyçlaryny durmuşa geçirmäge ylham berip, jemgyýetiň durnukly ösüşe has giň geçişine goşant goşup biler.

Täsirini ýokarlandyrmak üçin uniwersitetler wideo, mysallar ýa-da durnukly ösüşe goşantlaryny görkezýän hasabatlar ýaly gyzykly mazmun döretmegi göz önünde tutup bilerler. Şeýle mazmun ylmy açyşlar, talyp taslamalary we uniwersitet şäherçesiniň durnuklylygyny ýokarlandyrmak ýaly möhüm taraplary görkezip biler. Bu materiallary resmi web sahypalarynda, habar býulletenlerinde we daşarky media platformalarynda ýerleşdirmek bilen, edara has giň tomasaçylara ýetip biler, hyzmatdaşlygy ösdürer we özüni CE hereketiniň esasy oýunçysy hökmünde görkezir. Bu çemeleşme, edaranyň abraýyny ýokarlandyryp we durnuklylyk tejribesini ösdürmekde öňdebaryjylygyny görkezip biler.

3. Ýokary bilimiň integrasiýasy

Merkezi Aziýa, galyndylaryň derejesiniň ýokarlanmagy, çeşmeleriň durnuksyz ulanylmagy we senagatyň çalt ösmegi netijesinde tebigy ekosistemalara edilýän basyşyň ýokarlanmagy ýaly çynlakaý ekologiýa kynçylyklary bilen ýüzbe-ýüz bolýar. Bu kynçylyklary çözmek üçin ýokary bilim edaralarynyň tegelek ykdysadyýete (CE) geçişini ýenilleşdirmekde öňdebaryjy rol oýnamagy möhümdir.

Galyndylary dolandyrmagyň giňişleýin okuwlaryny ösdürmek

Merkezi Aziýa ýurtlarynyň ýüzbe-ýüz bolýan üýtgeşik kynçylyklaryny çözmäge aýratyn üns berip, halkara we ýerli galyndylary dolandyrmak düzgünlerini görkezýän bilim kurslaryny dörediň. Bu kurslar plastmassa we elektron galyndylaryny dolandyrmak, şeýle hem galyndylary öndürmek we zyňmak üçin pudak görkezmelerini öz içine almalydyr. Sebitiň oba hojalygy, magdançylyk we nebitimiýa ýaly pudaklara garaşlydygyny göz önünde tutup, okuw meýilnamasynda üstünlikli işewürleriň öňdebaryjy tejribesini we sebitleýin ykdysady gurluşlara degişli kiçi göwrümlü başlangyçlary nygtamaly. Howply we howply däl galyndylary dolandyrmak modullary kadalaşdyryjy-hukuk binýady, umumy kynçylyklar we subut edilen çözgütler, esasanam Merkezi Aziýanyň kadalaşdyryjy düzgünler we şäher we oba ýerlerinde galyndylary dolandyrmakdaky kynçylyklary baradaky maglumatlary öz içine almalydyr. Mundan başga-da, bu modullar gaýtadan işlemäge, plastmassa gaplamalary dolandyrmaga we elektroniki galyndylary gaýtadan işlemäge gönükdirilen pes we nol galyndy tehnologiýalarynyň ösmegine kömek

Co-funded by
the European Union

eder - sebitde galyndylaryň çalt ösýän derejesini göz önünde tutup, möhüm ähmiýete eýe. Munisipal galyndylary dolandyryş ulgamlarynyň dizaýny we dolandyrylyşy, okuwçylara ýerli şertlerde galyndylary durnukly dolandyrmagyň tehniki talaplaryna we has giň sosial we daşky gurşaw netijelerine düşünmäge mümkinçilik berýän daşky gurşaw we in engineeringenerçilik kurslaryna birleşdiriler. Hyzmatdaş uniwersitetler, bu kurslary Merkezi Aziýada galyndylary dolandyrmagyň aýratyn kynçylyklaryna laýyk gelýändigine göz ýetirmek üçin jogapkärçilik çekerler.

Ekologiýa taýdan arassa tehnologiýalarda gözleg işlerine başlamak (ETG)

Merkezi Aziýanyň senagat we daşky gurşaw zerurlyklaryny kanagatlandyran ekologiýa taýdan arassa tehnologiýalary (EST) ösdürmäge we ösdürmäge gönükdirilen PhD programmalaryny goşmak bilen gözleg maksatnamalaryny dörediş. Gaýtadan işlemekde täzelik, galyndylardan energiýa çözümleri we durnukly gaplamak esasy ugurlar bolmaly. Bu maksatnamalar, şeýle hem, Merkezi Aziýa senagatynyň galyndylary dolandyrmagyň has durnukly tejribelerine nädip hereket edip biljekdigi barada amaly düşünje berýän şäher we senagat galyndylaryny dolandyrmakda ýaşayş siklini bahalandyrmagyň (LCA) ulanylyşyny öwrenmeli. Sebitiň howanyň üýtgemegine gowşakdygyny göz önünde tutup, gözlegler galyndylary dolandyryş ulgamlarynyň howanyň durnuklylygyny ýokarlandyrmaga hem üns bermelidir. Institutlar kärhanalary DE ýörelgelerini durmuşa geçirmäge höweslendirmek üçin döredilen nyrhlar, subsidiýalar we kepillikler ýaly ykdysady goldaw mehanizmlerini öwreneler. Aýlaw maksatlaryna ünsi jemlemek we öndürijilik ölçeglerini ösdürmek bilen, bu gözlegler innowasiýany höweslendirer we Merkezi Aziýanyň esasy pudaklarynda energiýa önümçiliginden oba hojalygyna has giň ykdysady geçişe goldaw berer.

Plastik we elektroniki galyndylar boýunça talyplaryň tegelek ykdysadyýet taslamalaryna goldaw

Uniwersitet şäherçelerinde plastik galyndylary azaltmak we elektron galyndylaryny ýygnamak taslamalary arkaly talyplaryň CE-e gatnaşmagyny höweslendiriş. Bu, nol plastmassa kampaniýalary, kafeleri abatlamak we ýygnamak diskleri ýaly başlangyçlary öňe sürmek arkaly gazanylyp bilner, esasanam plastik hapalanma we elektroniki galyndylaryň has köp ýaşran Merkezi Aziýa ýurtlarynda galyndy meselelerini çözmek üçin. Talyplar kärdeşler arkaşyklary, durnuklylyk bölümleri we ýerli jemgyýetçilik guramalary bilen hyzmatdaşlykda talyplar daşky gurşawa ep-esli täsir etmek bilen möhüm ýolbaşçylyk tejribesini alarlar. Bu başlangyçlar diňe bir habardarlygy ýokarlandyrmaz, eýsem okuwçylara durnuklylyk taslamalaryny durmuşa geçirmekte ýolbaşçylyk rollaryny almaga mümkinçilik berer. Mundan başga-da, bu taslamalar okuwçylara hakyky durmuşdaky daşky gurşaw meselelerini çözmekde tejribe toplamaga we öz ýurtlarynda galyndylary dolandyrmak boýunça has uly meseleleri çözmek üçin zerur endikleri ösdürmäge mümkinçilik berer.

Tegelek ykdysadyýet maglumatlary we çeşme platformasyny döretmek

Maglumat ýygnamak, çeşmeleri paýlaşmak we Merkezi Aziýadaky uniwersitetleriň, önümçilikleriň we sebitleýin ulgamlaryň arasynda tegelek ykdysadyýet başlangyçlary boýunça hyzmatdaşlygy üçin onlaýn platforma dörediş. Sebitde merkezleşdirilen maglumatlaryň we serhetäse hyzmatdaşlygyň ýoklugyny göz önünde tutup, bu platforma öňdebaryjy tejribäni, gözleg maglumatlaryny we bilelikdäki taslama çeşmelerini

Co-funded by
the European Union

paýlaşmaga mümkinçilik bermek arkaly möhüm boşluklary aradan aýyrar. Hyzmatdaş uniwersitetlerde ýöriteleşdirilen bölümler tarapyndan dolandyrylýan we CAREC ýaly sebit ulgamlary tarapyndan goldanyan bu platforma, akademiki gözlegleri we sebitdäki aýlaw ykdysadyýetiniň amaly ulanylyşyny goldaýar. DE taslamalary boýunça ýurtara hyzmatdaşlygy ýenilleşdirer we oba galyndylaryny dolandyrmak we pudaklaýyn çeşmeleriň netijesizligi ýaly umumy kynçylyklary çözmäge kömek eder. Bilimleri paýlaşmak we maglumatlary derňemek arkaly platforma sebitleýin hyzmatdaşlygy ýenilleşdirer, bu DE başlangyçlarynyň akademiki gözleglerde we real dünýäde durmuşa geçirilmegine alyp barar.

Tegelek ykdysadyýeti (CE) ýokary bilim meýilnamalaryna goşmak üçin ýurt boýunça hereket meýilnamasy

Taslamanyň dowamynda işlenip düzülen Hünär Ösüş Hasabatynyň seljermesi we Merkezi Aziýanyň hyzmatdaş uniwersitetlerinde bar bolan okuw meýilnamalarynyň seljermesi esasynda, aşakdaky ýurt strategiýalary tegelek ykdysadyýet (CE) ýörelgelerini ýokary okuw jaýlarynyň (HEIs) akademiki çarçuwasyna birleşdirmek üçin çäreleri kesgitleýär.).

Gazagystan

Gazagystanyň işewürlük, in engineeringenerçilik we magdançylyk pudaklarynda tegelek ykdysadyýete toplumlaýyn çemeleşmäni ösdürmek meselesi, ýurduň dag-magdan we metal ýaly serişde talap edýän pudaklara garaşlydygyny nazara almak bilen möhümdir. Bu maksada ýetmek üçin ýokary okuw jaýlary DE ýörelgelerini akademiki we gözleg maksatnamalaryna girizmäge üns bermeli.

Ilki bilen, uniwersitetlere magdan we metal ýaly esasy pudaklarda CE ýörelgelerine aýratyn üns berýän bakalawr we aspirantura täze modullary girizmek maslahat berilýär. Bu modullar, tebigy baýlyklary gazyp almaklyga köp bil baglaýan pudaklarda möhüm ähmiýete eýe bolan çeşmeleriň netijeliligine, gaýtadan işlemegine we dowamly tejribelerine giňişleýin düşünmelidir.

Mundan başga-da, CE tejribesini in engineeringenerçilik kurslaryna, esasanam energiýa netijeliligine, durnukly önümçilige we energiýa tygşytlaýyş tehnologiýalaryna gönükdirilenler bilen birleşdirmek möhümdir. Bu, okuwçylara daşky gurşawa ep-esli täsir edýän pudaklarda ýaşyl in engineeringenerçilik çözümlerini durmuşa geçirmek üçin zerur tehniki endikleri almaga mümkinçilik berer. In Engineeringenerçilik okuw meýilnamalary, magdan we metallurgiýa ýaly senagat proseslerinde has möhüm bolup durýan çeşmeleriň sarp edilişini azaltmagy we galyndy-energiýa ulgamlaryny birleşdirmegi nygtamalydyr.

Mundan başga-da, uniwersitetler amaly gözleg taslamalaryny ýenilleşdirmek üçin ýerli magdan we metal kompaniýalary bilen hyzmatdaşlygy ösdürmeli. Bu hyzmatdaşlyk, önümçilik işleriniň daşky gurşawa ýetirýän täsirini azaltmak we çeşmeleri dolandyrmak strategiýalaryny gowulandyrmak bilen, talyplara hakyky dünýädäki meseleleriň üstünde işlemäge mümkinçilik berer. Bilelikdäki gözlegler materiallary dikeltmegiň, galyndylary azaltmagyň we bu pudaklarda energiýany sarp etmegiň optimal usullaryny

Co-funded by
the European Union

öwrenip biler. Bu hyzmatdaşlygyň üsti bilen, talyplar diňe bir tejribe toplaman, eýsem ýerli pudaklar üçin durnukly çözümleriň ösdürilmegine goşant goşarlar.

Özbekistan

Özbekistanda kynçylyk, ykdysadyýetiň (CE) ýörelgelerini oba hojalygyna we suw bilimine birleşdirmek bolup durýar, bu ýurduň oba hojalygyna aşa garaşlydygyny nazara almak bilen has möhümdir. Bu maksada ýetmek üçin ýokary okuw jaýlary okuw meýilnamalaryny we gözleg başlangyçlaryny has tygşyly we durnukly oba hojalygyna geçmegi goldaýan durnukly tejribe bilen deňleşdirmeli.

Esasy maslahatlardan biri, IH ýörelgelerini nygtaýan oba hojalygy ylymlary we suw dolandyryş maksatnamalarynyň çäginde ýöriteleşdirilen kurslary ösdürmek we ornaşdyrmakdyr. Bu kurslar ekerançylygyň durnukly usullaryna, çeşmeleriň netijeliligine we suwy tygşytlamaga gönükdirilmelidir - bularyň hemmesi daşky gurşawa täsirini azaltmak bilen öndürjiligi ýokarlandyrmak üçin zerurdyr.

Plastik we elektroniki galyndylary goşmak bilen halkara we milli düzgünleri öz içine alýan galyndylary dolandyrmak kurslaryny ösdüriň. Senagat düzgünlerine, flagmanlardan we kiçi başlangyçlardan iň oňat tejribelere we howply we howply däl galyndylary dolandyrmak meselelerine üns beriň. Esasy mowzuklarda pes we nol galyndy tehnologiýalary, gaýtadan işlemek, sortlamak amallary, plastmassa gaplamak we elektron galyndylaryny gaýtadan işlemek bolup biler. Şeýle hem şäher galyndylaryny dolandyrmak üçin dizaýn we tehniki talaplaryň daşky gurşaw ylymlary we in engineeringenerçilik maksatnamalaryna girizilmegi maslahat berilýär.

Başga bir maslahat, uniwersitetler bilen ýerli oba hojalygynyň arasynda hyzmatdaşlygy ösdürmekdir. Şeýle hyzmatdaşlyk, okuwçylara hakyky dünýädäki meseleleri çözmek üçin FE ýörelgelerini ulanmaga mümkinçilik berýän taslamalaryň ösmegine sebäp bolup biler.

Mundan başga-da, Merkezi Aziýanyň Daşky gurşawy öwreniş we howanyň üýtgemegi uniwersiteti CE tejribesini öňe sürmek we oba hojalygynda howanyň üýtgemegine durnuklylygy boýunça gözleg geçirmek üçin merkeze öwrülip biler. Bu okuw jaýy, üýtgeýän howada oba hojalygynyň tejribesine nähili ulanylyp bilinjekdigi barada dersara gözleg üçin platforma hödürlep, bu ugurdaky bilimleri we innowasiýalary ösdürmekde möhüm rol oýnap biler.

Täjigistan

Täjigistanda kynçylyk, yzygiderli önümçilik tejribesine barha artýan zerurlygy kanagatlandyrmak üçin tegelek ykdysadyýet (CE) ýörelgelerini senagat in engineeringenerçiligi we daşky gurşaw ylymlary maksatnamalaryna birleşdirmekdir. Bir maslahat, in engineeringenerçilik maksatnamalarynyň okuw meýilnamalaryny giňeltmek, mysal üçin Täjigistanyň Tehnologiýa Uniwersitetinde (TUT), galyndylary dolandyryş ulgamlary we gaýtadan işlemek tehnologiýalary baradaky mowzuklary öz içine alýar. Bu dersleri esasy in engineeringenerçilik kurslaryna goşmak bilen, talyplar senagat we şäher galyndylaryny dolandyrmagyň iň täze usullary, şeýle hem gaýtadan işlemek ulgamlaryny taslamak we ornaşdyrmak boýunça bilim alarlar. Anotherene bir

Co-funded by
the European Union

möhüm maslahat, durnukly energiýa tehnologiýalary we daşky gurşaw howpsuzlygy boýunça ýörite kurslary işläp düzmekdir. Bu kurslar, esasanam, energiýa tygşytlayyş tehnologiýalary we has arassa önümçilik usullary ýaly ugurlarda CE ýörelgelerini öz içine almalydyr.

Täjigistan Döwlet Maliýe we Ykdysadyýet Uniwersiteti ýaly bilim edaralarynda tegelek ykdysadyýetiň (CE) ýörelgelerini maliýe we ykdysadyýet maksatnamalaryna birleşdirmek üçin ýaşyl maliýe we durnukly ykdysady syýasatlara gönükdirilen okuw meýilnamasyny düzmek zerur. Bu, tegelek ykdysadyýet, durnukly maýa goýum strategiýalary we ýaşyl maliýe mehanizmleri boýunça ýöriteleşdirilen kurslary girizmek arkaly gazanylyp bilner. Bu kurslar okuwçylara maliýe gurallarynyň we ulgamlarynyň galyndylary azaltmak, gaýtadan işlemek we ýaşyl tehnologiýa (EST) maýa goýumalary ýaly DE başlangyçlaryny nädip goldap biljekdigine düşünmäge kömek eder. DE innowasiýalaryny herekete getirmekde we durnukly taslamalar üçin maliýeleşdirmegi üpjün etmekde maliýe guramalarynyň rolunyň mysallaryny öz içine almak bilen, bu maksatnamalar talyplary tegelek maliýe pudagynda ösmäge taýýarlar.

Mundan başga-da, uniwersitet ýerli banklar we maliýe guramalary bilen hyzmatdaşlykda durnukly maýa goýumlary we CE amallary üçin maliýeleşdiriş mehanizmleri boýunça amaly gözleg taslamalaryny işläp düzmeli. Şeýle hyzmatdaşlyk talyplara salgyt ýeňillikleri, durnukly nyrhlar we gaýtadan dikeldilýän energiýa ýa-da energiýa tehnologiýalaryny maliýeleşdirmek ýaly tegelek işewürlük modellerini öňe sürýän maliýe syýasatlaryny işläp düzmekde tejribe toplamaga mümkinçilik berer. Maliýe pudagy bilen bu gatnaşyk uçurymlary Täjigistany has durnukly we serişde tygşyly ykdysadyýete geçirmek üçin zerur maliýe guruluşlaryny döretmäge we dolandyrmaga taýýarlar.

Türkmenistan

Türkmenistanda, gaz, nebithimiýa we dokma ýaly pudaklara garaşlylygy göz önünde tutup, tegelek ykdysadyýet (CE) ýörelgelerini ýokary bilime goşmak aýratyn möhümdir. Bu pudaklar daşky gurşawa we ykdysadyýete ep-esli täsir edýär we DE arkaly has durnukly tejribä geçmek galyndylary azaltmaga we çeşmeleriň netijeliligini ýokarlandyrmaga kömek eder.

Bu maksada ýetmek üçin Türkmenistanyň bilim strategiýasy, energiýa netijeliligini, gaýtadan dikeldilýän energiýa tehnologiýalaryny we çeşmeleri durnukly ulanmagy öz içine alýan ýöriteleşdirilen modullary ornaşdyrmak arkaly senagat in engineeringenerçiligine we daşky gurşawy dolandyryş maksatnamalaryna gönükdirilmelidir. Bu kurslar, talyplary Türkmenistan ykdysadyýetiniň esasy pudaklarynda işlemek üçin zerur bolan endikler bilen üpjün etmek, energiýa sarp edilişini azaltmak we senagat galyndylaryny azaltmak bilen baglanyşykly bolmalydyr. Industrieserli pudaklar bilen hyzmatdaşlyk, esasanam gaz we nebithimiýa pudaklary, okuwçylara okuw wagtynda gaýtadan işlemek we galyndylary dolandyrmak ýaly CE düşüňjelerini ulanmak üçin amaly mümkinçilikler döredip biler. Bu başlangyçlar, şeýle hem ýurduň öňdebaryjy pudaklaryna gönüden-göni ulanylýan durnukly önümçilik tehnologiýalarynyň ýaýramagyna kömek eder.

4. Gyzyklanýan taraplar bilen hyzmatdaşlyk

Merkezi Aziýada tegelek ykdysadyýete (CE) geçmek, gyzyklanýan taraplaryň giň toparyndan ep-esli gatnaşmagy talap edýär. Bu özgerişlikde hökümetler, kärhanalar, hökümete dahylsyz guramalar (jemgyýetçilik guramalary), okuw jaýlary, sarp edijiler we üpjünçilik zynjyrynyň oýunçylary möhüm rol oýnaýarlar. Gazagystanda, Özbegistanda, Täjigistanda we Türkmenistanda geçirilen soňky gyzyklanýan taraplaryň derňewi bu dürli toparlary DE başlangyçlaryna çekmek bilen baglanyşykly mümkinçilikleri we kynçylyklary görkezýär. Bu maslahat, gatnaşygy artdyrmak, hyzmatdaşlygy gowulaşdyrmak we sebitde CE-ni durmuşa geçirmekdäki päsgelçilikleri ýeňip geçmäge gönükdirilen birnäçe çäräni görkezýär.

Döwlet edaralary bilen gatnaşygy güýçlendirin

Merkezi Aziýada, esasanam Türkmenistanda we Täjigistanda döwlet edaralary CE başlangyçlaryna möhüm täsir edýär. Düzgünnamalary düzmek, syýasat döretmek we göni maliýe çeşmelerini döretmek ukyby CE-iň pudaklarda durmuşa geçirilmegi üçin möhümdir. Şeýle-de bolsa, gyzyklanýan taraplaryň derňewi, hökümetleriň täsirine garamazdan, CE başlangyçlaryny işjeň ösdürmäge bolan gyzyklanmalarynyň üýtgeýändigini görkezýär.

Bu meseläni çözmek üçin döwlet edaralary aýlawy ösdürýän kadalaşdyryjy-hukuk binýadyny döretmäge işjeň gatnaşmalydyrlar. Bu, CoP-ni goldaýan degişli düzgünleri döretmek we täzelemek üçin syýasatçylar bilen işleşmegi öz içine alýar.

Syýasaty ýöredijileri we döwlet edaralaryny Merkezi Aziýada tegelek ykdysadyýeti (CE) ýörelgelerini ösdürmäge netijeli çekmek üçin bilime, hyzmatdaşlyga we höweslendirmelere üns bermeli. Syýasatçylar DE-iň uzak möhletleýin ykdysady we daşky gurşawyň peýdalaryny görkezýän seminarlar, seminarlar we mümkinçilikleri artdyrmak ýaly maksatly bilim başlangyçlaryna mätäç. Bu programmalar, bütin dünýäde CE syýasatlarynyň üstünlikli mysallaryny görkezmelidir we syýasaty ýöredijilere amatly kadalaşdyryjy binýady döretmek üçin gurallar bilen üpjün etmelidir. Mundan başga-da, hökümet-senagat tegelek stollarynyň we döwlet-hususy hyzmatdaşlygyň döredilmegi, esasy döwlet işgärleri bilen hususy pudagyň ýolbaşçylarynyň arasyndaky hyzmatdaşlygy ýeňilleşdirip, durnukly ösüş üçin umumy düşüňjäni ösdürmäge kömek edip biler. Şeýle hyzmatdaşlygyň üsti bilen hökümetler, bu tagallalary milli ösüş maksatlary bilen deňeşdirip, kärhanalaryň CE tejribesini durmuşa geçirmegi üçin zerur bolan kadalaşdyryjy we maliýe goldawyny berip bilerler.

DE durmuşa geçirmek üçin kanun çykaryjy ýol kartalaryny we gurallar toplumyny işläp düzmek, hökümetlere aýlaw ýörelgelerini bar bolan kanunlara nädip birikdirmelidigi barada anyk görkezme berer. Mundan başga-da, döwlet edaralary bilen hyzmatdaşlykda synag taslamalaryny döretmek syýasaty ýöredijilere galyndylary dolandyrmak, gurluşyk we energiýa ýaly pudaklarda DE-iň görnükli peýdalaryny görmäge mümkinçilik berer we şeýlelik bilen sebit derejesinde bu başlangyçlary giňeltmäge gyzyklanmany artdyrrar.

Co-funded by
the European Union

Esasy pudaklarda esasy bazar oýunçylaryny çekmek

Uly bazar oýunçylary, esasanam nebit, gaz we magdançylyk ýaly serişdeleri köp talap edýän pudaklarda uly täsir edýär, ýöne köplenç CE tejribesini durmuşa geçirmäge çäkli gyzyklanma bildirýär. Mysal üçin, Gazagystanda iri kompaniýalar ykdysady ugurda agdyklyk edýär, emma olar uzak möhletli durnuklylykdan gysga möhletli girdejileri ileri tutýan adaty işewürlük modellerine ünsi jemleýärler. Gyzyklanýan taraplaryň derňewi habardarlygy ýokarlandyrmagyň we CE-nyň bu kompaniýalara peýdalaryny görkezmegini gyssagly zerurdygyny görkezýär.

Bazaryň esasy oýunçylaryny özüne çekmek üçin ilkinji ädim, CE-nyň ykdysady peýdalaryna gönükdirilen maksatly bilim maksatnamalarydyr. Bu maksatnamalar ýalňyş düşüňjeleri ýok etmegi we CE-ň çeşmeleriň netijeliligi, galyndylary azaltmak we innowasiýa arkaly girdejiligini ýokarlandyryp biljekdigini görkezmelidir. Bilim maksatnamalaryndan başga-da, üstünlikli CE modellerini görkezmek üçin iri kärhanalar bilen hyzmatdaşlykda synag taslamalary başlamaly. Bu taslamalar, kompaniýalaryň girdejiligini pida etmezden, tegelek tejribeleri durmuşa geçirip biljekdiginiň hakyky dünýä mysaly bolup hyzmat eder.

Uniwersitetler, galyndylara energiýa çözümleri ýa-da çeşmeleri dikeltmek tehnologiýalary ýaly CE innowasiýalaryny ösdürmäge gönükdirilen bilelikdäki gözleg taslamalaryny geçirmek üçin iri kompaniýalar bilen hyzmatdaşlyk edip bilerler. Bu taslamalar milli gözleg grantlary ýa-da Bütindünýä banky ýa-da BDÖB ýaly halkara maliýe guramalary tarapyndan maliýeleşdirilip bilner. Şeýle hyzmatdaşlyk, uniwersitetleriň gözleg tejribelerinden we daşarky maliýe goldawyndan peýdalanylýp, önümçilik zerurlyklaryna laýyk gelýän CE strategiýalaryny synagdan geçirmäge we durmuşa geçirmäge kömek eder.

Uniwersitetler, durnuklylyk bölümleri ýa-da işewürlük mekdepleri arkaly, iri kompaniýalara aýratyn maslahat hyzmatlaryny hödürlep bilerler, bu pudakda belli bir kynçylyklary çözüň CE strategiýalaryny işläp düzmäge we durmuşa geçirmäge kömek edip biler. Bu maslahat hyzmatlary, işewürligi durnukly ösdürmegi goldaýan hökümet maksatnamalary ýa-da halkara maliýeleşdiriş çeşmeleri bilen bilelikde maliýeleşdirilip bilner.

Kiçi we orta kärhanalara goldaw (KOK)

Kiçi we orta kärhanalar (KOK) Merkezi Aziýanyň ykdysadyýetinde, esasanam oba hojalygy, azyk önümçiligi we dokma önümleri ýaly pudaklarda möhüm rol oýnaýar. Şeýle-de bolsa, kiçi we orta kärhanalarda köplenç CE tejribesini özbaşdak durmuşa geçirmek üçin serişdeler, bilimler we mümkinçilikler ýetmezçilik edýär. Gyzyklanýan taraplaryň derňewi Özbegistandaky KOK-laryň CE-e barha artýan täsirine garamazdan, maliýe we tehniki goldaw almak üçin henizem uly päsgeçilikleriň bardygyny görkezýär. Şol bir wagtyň özünde, Türkmenistandaky KOK-lar has pes derejäni görkezýärler we bu ugurda has maksatly goldawyň zerurdygyny görkezýärler.

Uly kompaniýalar, esasanam KOK-lar üçin amala aşyrylyp bilinjek çäreler goşmaça, uniwersitetler KOK-a gönükdirilen işewürlük inkubatorlaryny döredip bilerler, bu bolsa kiçi we orta kärhanalara durnukly iş modellerini ösdürmäge kömek etmek üçin tejribe,

Co-funded by
the European Union

çeşmeler we maliýeleşdirmek mümkinçiligini berýär. Şeýle inkubatorlar ussatlyk programmalaryny, aragatnaşyk mümkinçiliklerini we CE başlangyçlary üçin tohum serişdelerine elýeterlilik hödürleýär bilerler. Milli innowasiýa maksatnamalarynyň ýa-da Birleşen Milletler Guramasynyň Senagat Ösüş Guramasy (UNIDO) ýaly halkara maliýeleşdiriş guramalarynyň goldawyny almak bilen uniwersitetler inkubatorlary ýeterlik çeşmeler bilen üpjün edip biler we CE esasly kärhanalaryň ösmegine netijeli kömek edip biler.

Uniwersitetler KOK-a CE tejribesini durmuşa geçirmek üçin maliýeleşdirmek mümkinçiliklerine girmäge kömek etmek üçin araçy bolup bilerler. Bu, kiçi we orta kärhanalara grantlar, az göterimli karzlar ýa-da milli hökümet maksatnamalaryndan ýa-da BDÖB ýa-da Birleşen Milletler Guramasynyň Ösüş Maksatnamasy (UNDP) ýaly halkara maliýeleşdiriş guramalaryndan subsidiýalar almak üçin ýüz tutmagy öz içine alyp biler. Mundan başga-da, uniwersitetler KOK-lara maliýe sowatlylygy öwredip bilerler, bu bolsa maliýeleşdirmegiň howpsuzlygyna we tygşyly aýlaw ykdysadyýet strategiýalaryny durmuşa geçirmäge düşünmäge kömek edip biler.

Uniwersitetler, KOK-lary durnuklylyga we aýlaw ykdysadyýetine ygrarlylygy üçin ykrar edýän CE baýraklaryny we ykrar programmalaryny döredip bilerler. Şeýle baýraklar, KOK-laryň durnuklylyga ýol açýan habardarlygyny ýokarlandyryp biler we beýleki kärhanalary hem şeýle etmäge ruhlandyryp biler. Ykrar maksatnamalary, ýerli hökümetler, pudak birleşikleri ýa-da dünýäde DE innowasiýalaryny öňe sürýän Ellen MacArthur Foundation ýaly halkara guramalar tarapyndan hemaýatkärlik edip biler. Uniwersitetler KOK-a CE tejribesini durmuşa geçirmek üçin maliýeleşdirmek mümkinçiliklerine girmäge kömek etmek üçin araçy bolup bilerler. Bu, kiçi we orta kärhanalara grantlar, az göterimli karzlar ýa-da milli hökümet maksatnamalaryndan ýa-da BDÖB ýa-da Birleşen Milletler Guramasynyň Ösüş Maksatnamasy (UNDP) ýaly halkara maliýeleşdiriş guramalaryndan subsidiýalar almak üçin ýüz tutmagy öz içine alyp biler. Mundan başga-da, uniwersitetler KOK-lara maliýe sowatlylygy öwredip bilerler, bu bolsa maliýeleşdirmegiň howpsuzlygyna we tygşyly aýlaw ykdysadyýet strategiýalaryny durmuşa geçirmäge düşünmäge kömek edip biler.

Uniwersitetler, KOK-lary durnuklylyga we aýlaw ykdysadyýetine ygrarlylygy üçin ykrar edýän CE baýraklaryny we ykrar programmalaryny döredip bilerler. Şeýle baýraklar, KOK-laryň durnuklylyga ýol açýan habardarlygyny ýokarlandyryp biler we beýleki kärhanalary hem şeýle etmäge ruhlandyryp biler. Ykrar maksatnamalary, ýerli hökümetler, pudak birleşikleri ýa-da dünýäde DE innowasiýalaryny öňe sürýän Ellen MacArthur Foundation ýaly halkara guramalar tarapyndan hemaýatkärlik edip biler.

Jemgyýetçilik guramalaryň we okuw jaýlarynyň roluny ýokarlandyrmak

Jemgyýetçilik guramalar we akademiki guramalar Merkezi Aziýada DE-ni ösdürmekde möhüm gyzyklanýan taraplar. Gyzyklanýan taraplaryň derňewi, bu guramalaryň, esasanam Gazagystanda we Täjigistanda durnukly ösüş başlangyçlaryny öňe sürmäge işjeň gatnaşýandyklaryny we güýçli gyzyklanýandygyny görkezýär. Muňa garamazdan, gyzyklanmanyň we gatnaşygyň ýokary derejesine garamazdan, döwlet edaralary we iri kärhanalar bilen deňeşdirilende olaryň umumy täsiri ortaça bolmagynda galýar.

Co-funded by
the European Union

Döwlete degişli däl guramalary tegelek ykdysadyýete (CE) başlangyçlaryna çekmek, täsirli we jemgyýetçilige gönükdirilen durnuklylyk tagallalaryny döretmek üçin möhümdir. Uniwersitetler köplenç ýerli jemgyýetler bilen berk arabaglanyşygy we daşky gurşawy goramak tejribesi bolan jemgyýetçilik guramalary bilen öndürijilikli hyzmatdaşlygy ösdürmek üçin gözleg mümkinçiliklerinden, bilim çeşmelerinden we talyplaryň gatnaşmagyndan peýdalanyp bilerler.

Ilki bilen, uniwersitetler jemgyýetçilik we jemgyýetçilik we ýerli durnuklylyk meselelerini çözüň bilelikdäki gözleg taslamalarynda, esasanam galyndylary dolandyrmak, çeşmeleriň netijeliligi we CE-de sosial deňlik ugurlarynda hyzmatdaşlyk edip bilerler. Bu taslamalar amaly, durmuşa geçirip boljak çözgütleri taýýarlamak üçin akademiki tejribe we jemgyýetçilik guramalarynyň bilimlerini birleşdirip biler. Mundan başga-da, uniwersitetler jemgyýetçilik guramalaryny myhman lektorlar ýa-da seminar alyp baryjylar hökmünde hakyky durmuşa tejribe alyşmak üçin talyplara CE tejribesiniň sosial täsiri barada has giňişleýin düşünmäge mümkinçilik berip bilerler.

Ikinjiden, uniwersitetler jemgyýetçilik guramalary bilen hyzmatdaşlykda bolup, halk köpçüliginiň CE ýörelgelerine we tejribelerine düşünmegini artdyran jemgyýetçilik habar beriş maksatnamalaryny bilelikde işläp düzüp we durmuşa geçirip bilerler. Bu programmalar bilim kampaniýalaryny, gaýtadan işlemek programmalary ýaly ýerli CE başlangyçlaryny ýa-da talyplar we fakultetler tarapyndan goldanylyp bilinjek arassa energiýa taslamalaryny öz içine alyp biler. Şeýle hyzmatdaşlygyň üsti bilen uniwersitetler jemgyýetçilik guramalarynda jemgyýetçilik guramalarynyň işini giňeltmäge kömek edip bilerler, akademiki gözleglerden peýdalanyp, ilkinji nobatda manyly üýtgeşmeler döredip bilerler.

Netijede, uniwersitetler jemgyýetçilik guramalaryna okuw we tehniki tejribe bermek, CE bilen baglanyşykly taslamalary durmuşa geçirmek üçin has güýçli iş guruluşlaryny ösdürmäge kömek etmek arkaly mümkinçilikleri ýokarlandyrmak tagallalaryna goşant goşup bilerler. Munuň özi grant ýazmak, taslamany dolandyrmak we CE tejribesini jemgyýetçilik guramalarynyň maksatnamalaryna goşmak boýunça seminarlary öz içine alyp biler. Uniwersitetler we jemgyýetçilik guramalary bilelikde işleýän ekosistemany döretmek bilen, iki gurama durnuklylygy ýokarlandyrmakda we jemgyýetde CE ýörelgelerini durmuşa geçirmekde täsirini hasam artdyryp bilerler..

Sarp edijiler we üpjünçilik zynjyrlary bilen gatnaşygy güýçlendirmek

Üpjün edijiler we logistika kompaniýalary ýaly sarp edijiler we üpjünçilik zynjyrynyň gatnaşyjylary CE-e geçişde möhüm rol oýnaýarlar. Şeýle-de bolsa, gyzyklanýan taraplaryň derňewi bu toparlaryň häzirki wagtda DE başlangyçlaryna az gyzyklanma we täsir edýändigini görkezýär. Bu, esasanam, sarp edijiniň özüni alyp barşy we üpjünçilik zynjyrynyň tegelek önümleriň we prosesleriň kabul edilmegine gönüden-göni täsir edýändigini sebäpli kyn.

Tegelek ykdysadyýet (CE) başlangyçlarynda sarp edijiniň we üpjünçilik zynjyrynyň gatnaşygyny höweslendirmek, bilim, gözleg we pudagyň gyzyklanýan taraplary bilen hyzmatdaşlygy birleşdirýän köptaraply çemeleşmäni talap edýär. Uniwersitetler sarp edijileriň habardarlygyny ýokarlandyrmakda we gözleg tejribesi, talyplaryň gatnaşmagy

Co-funded by
the European Union

we pudak bilen hyzmatdaşlygy arkaly üpjünçilik zynjyrynda durnukly tejribäni höweslendirmekde möhüm rol oýnap biler.

Uniwersitetler sarp edijileri durnukly sarp ediş endiklerini we DE-iň peýdalaryny öňe sürýän bilim kampaniýalary we wagyz-nesihat programmalary arkaly çekip bilerler. Bu başlangyçlar, galyndylary azaltmak, gaýtadan işlemek we tegelek önümleri saýlamagyň ähmiýeti ýaly jemgyýetçilik seminarlaryny, seminarlary we köpçülikleýin leksiýalary guramagy öz içine alyp biler. Mundan başga-da, uniwersitetler sanly platformalary we sosial mediany ulanyp, durnukly sarp etmegiň ekologiki we ykdysady peýdalaryny görkezýän mysallary we gözlegleri görkezip, has köp tomaşaçylara ýetmek üçin ulanyp bilerler. Sarp edijileri terbiýelemek bilen, uniwersitetler tegelek önümlere bolan islegi artdyrmaga we şahsy we jemgyýet derejesinde özüni alyp barşyny üýtgetmäge kömek edip bilerler.

Üpjünçilik zynjyry tarapynda, uniwersitetler gözleg we hyzmatdaşlyk arkaly üpjünçilik zynjyrynyň durnukly tejribesini öňe sürmek üçin kärhanalar we pudaklar bilen ýakyndan işleşip bilerler. Bu üpjünçilik zynjyrynyň barlaglaryny geçirmek, galyndylary azaltmak, çeşmeleriň netijeliligini ýokarlandyrmak we tegelek materiallary önümçilik proseslerine goşmak üçin mümkinçilikleri kesgitlemek üçin kompaniýalar bilen işlemek arkaly gazanylyp bilner. Şeýle hem uniwersitetler üpjünçilik zynjyrynyň dolandyryjylary üçin okuw meýilnamalaryny we seminarlary hödürlep bilerler, ýapyk görnüşli ulgamlar, zygiderli gaplamak we galyndylary azaltmak başlangyçlary ýaly tegelek önümçilik strategiýalaryny durmuşa geçirmek üçin başarnyklar we bilimler bilen üpjün edip bilerler. Mundan başga-da, uniwersitetler önümçilik we akademiki hyzmatdaşlaryň arasynda üpjünçilik zynjyrynyň durnuklylygyny ýokarlandyran innowasion çözümleri işläp düzmek üçin bilelikdäki gözleg taslamalaryny ýeňilleşdirmek arkaly fasilitator hökmünde çykyş edip bilerler.

Sarp edijileri we üpjünçilik zynjyrlaryny işjeň çekmek bilen, uniwersitetler tegelek önümler üçin has güýçli bazar gurmaga we kärhanalary has durnukly we tegelek tejribeleri ulanmaga höweslendirip bilerler we netijede tegelek ykdysadyýete has giň geçişe goldaw bererler.

Co-funded by
the European Union

Jemleme

Hereket meýilnamasy, tegelek ykdysadyýet (CE) ýörelgelerini Merkezi Aziýanyň ýokary okuw jaýlaryna (HEI) birleşdirmek üçin strategiki esas döredýär. Sebit galyndylary dolandyrmak, çeşmeleriň tükenmegi we çalt senagatlaşmagyň basyşlary bilen baglanyşykly möhüm ekologiýa kynçylyklary bilen ýüzbe-ýüz bolansoň, uniwersitetleriň durnukly tejribä geçmegi möhümdir. CE-ni okuw meýilnamalaryna, gözleg başlangyçlaryna we uniwersitet şäherçesindeki amallara goşmak bilen, uniwersitetler innowasiýa, daşky gurşawa gözegçilik we durnukly ykdysady ösüş üçin esasy mümkinçilik bolup biler.

Teklip edilýän çäreler, CE bölümlerini ähli bölümleriň akademiki meýilnamalaryna goşmak, ölçenip boljak maksatlary kesgitlemek we strategiýalary milli we sebitleýin durnuklylyk syýasatlary bilen deňleşdirmek bilen, CE-e anyk institusional ygrarlylygy ösdürmegiň möhümdigini görkezýär. Mundan başga-da, meýilnama, galyndylary azaltmak strategiýalaryny, energiýa tygşytlayyş çärelerini we satyn almalaryň dowamly tejribelerini durmuşa geçirip, uniwersitetleriň tegelek tejribäniň janly nusgasy bolup biljek uniwersitet şäherçesini işe girizmegiň zerurdygyny nygtaýar.

Talyplaryň gatnaşygy, durnukly liderleriň indiki neslini ösdürmek üçin hereket meýilnamasynyň esasy ugry. Gazet DE-e gönükdirilen talyp guramalaryny döretmegi, taslama esasly okuw mümkinçiliklerini hödürlemegi we talyp haklary we gözleg grantlary ýaly höweslendirmeleri teklip edýär. Bu başlangyçlar diňe bir okuwçylaryň CE-e bolan düşüncesini ýokarlandyrmak, eýsem hakyky durmuşdaky durnuklylyk meselelerini çözmäge amaly gatnaşmaga itergi berer.

Hereket meýilnamasy, şeýle hem, döwlet edaralary, esasy bazar oýunçylary, KOK, jemgyýetçilik guramalary we üpjünçilik zynjyrynyň oýunçylary ýaly gyzyklanýan taraplaryň hyzmatdaşlygyny talap edýär. Bilim maksatnamalary, gözleg hyzmatdaşlygy, döwlet-hususy pudagyň hyzmatdaşlygy we maliýeleşdiriş mehanizmleri arkaly hyzmatdaşlygy güýçlendirmek, CEewropa Bileleşiginiň giňden kabul edilmegini goldaýan güýçli ekosistemany döretmek üçin zerurdyr. Mundan başga-da, köpçülige wagyz etmek we jemgyýetiň wagyz etmegi habardarlygy ýokarlandyrmakda we jemgyýetiň durnukly tejribä tarap has giňişleýin üýtgemegine kömek etmekde möhüm elementler hökmünde görülýär.

Sözümiň ahyrynda, teklipler ýokary bilim edaralarynyň üsti bilen Merkezi Aziýada Tegelek Ykdysadyýeti ösdürmäge hemmetaraplaýyn we täsirli çemeleşmegi teklip edýär. Bilime, gözleglere, amaly tejribe we dürli gyzyklanýan taraplar bilen gatnaşyga ünsi jemlemek bilen, strategiýa bar bolan päsgelçilikleri ýeňip geçmegi we sebitde uzak möhletli durnuklylyk, durnuklylyk we ykdysady ösüş üçin ýol döretmegi maksat edinýär.